

DOI 10.18524/2304-1587.2018.1(32).134147
УДК 346.21

А. В. Смітюх

кандидат юридичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І.І. Мечников,
кафедральний адміністративного та господарського права
Фрунзівський бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА СУТНОСТІ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ

У статті досліджуються доктринальні визначення поняття корпоративного контролю і пропонується розуміння корпоративного контролю як первинної передумови здійснення корпоративного управління, що має вплив, який здійснює чи може здійснювати учасник або група учасників корпоративного підприємства на те підприємство та його господарську діяльність, реалізуючи коло повноважень, що визначають обсяг корпоративного управління учасник (учасників) корпоративного підприємства. Брати участь в управлінні справами корпоративного підприємства з лежачим від розміру належної йому (їм) корпоративної частки або кількості належних йому (їм) корпоративних часток.

Ключові слова : корпоративний контроль, корпоративні права, корпоративні підприємства.

Постановка проблеми. Поняття корпоративного контролю є одним із найважливіших понять науки корпоративного права, оскільки саме здійснення корпоративного контролю забезпечує, вкотре-решт, можливість як управління корпоративним підприємством, так і користуватися результатами його господарської діяльності, утім легальне визначення цього поняття відсутнє, серед учених існує дискусія як щодо змісту визначення цього поняття, так і щодо його сутності корпоративного контролю як явища правової дійсності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику, що досліджується у цій статті, розглядали Т. Ю. Боровий, Є. П. Губін, І. А. Ігнат'єв та О. І. Григор'єв, О. Н. Костюк, І. Г. Кукукін, І. В. Лукач, А. В. Мягкий, Д. І. Степанов, А. Є. Черпак, О. С. Цепілов, В. С. Щербин та інші дослідники.

Мета цієї статті полягає у формулюванні вдосконаленого визначення корпоративного контролю та з'ясування його сутності як явища правової дійсності.

Деякі вчені розуміють корпоративний контроль як управлінську функцію, зокрема О. Чуб визначає корпоративний контроль як можливість прийняти управлінські рішення та здійснювати контрольні функції [1, с. 54]. Утім, формалізованими управлінськими рішеннями щодо корпоративного підприємства прийняють контрольні функції здійснюють його посадові особи та органи, отже, з чого підходу корпоративний контроль співпадає з повноваженнями органів та посадових осіб корпоративного підприємства, як наслідок, саме вони виявляються суб'єктами корпоративного контролю.

Н думку А. Є. Черпак, корпоративний контроль - це управлінська функція власників і зацікавлених у діяльності корпорації осіб, що мають право отримання інформації про АТ та здійснення коригувального впливу на прийняття управлінських рішень [2, с. 12], як одну із специфічних форм контролю й управлінську функцію розглядають корпоративний контроль та кож І. А. Ігнатєв та О. І. Гривонов [3, с. 353], у свою чергу, О. Н. Костюк визначає корпоративний контроль як систему механізмів, з допомогою яких власники і стейкхолдери банку контролюють діяльність його менеджменту з метою збереження фінансової стійкості і прибутковості банку [4, с. 231]. Утім, корпоративний контроль в риторично розуміти скоріше не як систему механізмів, а як обсяг правомочностей особи та практику їх здійснення, та кож корпоративний контроль не слід, на нашу думку, розглядати у контексті етапів здійснення управління членів чи то управлінських функцій поряд із плануванням, організації, координацією та розпорядництвом: слово «контроль» у словосполученні «корпоративний контроль» має зовсім інше значення – це не фінансова функція, не зверхній етап управління, його передумови, визначення обсягом корпоративних прав особи.

І. Г. Кукукін характеризує корпоративний контроль як «результат розподілу сил, позицій, можливостей і влади серед суб'єктів корпоративних відносин» [5, с. 19], Д. І. Степанов – як вплив, як можливість визначити рішення, що приймаються корпорацією або окремими її органами, і зважає, що це скоріше не نگاه з корпорацією, економічній владі, яку отримує та чи інші особи по відношенню до конкретного корпоративного формування та / або його органів, при цьому жодної влади в публічно-правовому сенсі не виникає, економічній владі, про яку йдеться, – це не більше ніж можливість здійснювати вплив на конкретну корпорацію [6, с. 146], утім, ці дослідники не визначають підстави виникнення корпоративного контролю та осіб, які його здійснюють.

Слід зазначити, що більшість дослідників, подібно Д. І. Степанову, визначають корпоративний контроль, відштовхуючись від категорії впливу: зокрем, В. М. Кривчук визначає корпоративний контроль як будь-який вплив на рішення юридичної особи [7, с. 349], В. С. Щербин – як одну з форм впливу на господарську діяльність корпоративних підприємств [8, с. 188], Є. П. Губін – як можливість суб'єктів акціонерних відносин з безпечувати постійний вплив на прийняття стратегічних управлінських рішень [9, с. 18], І. В. Лукач – як можливість одного суб'єкта господарювання з безпечувати вирішальний вплив на прийняття рішення підконтрольним суб'єктом, що здійснюється у випадках, передбачених законодавством [10, с. 120].

З іншого боку – корпоративний контроль має певні ступені, що відображають зростаючий вплив учасників або групи учасників на управління членів чи то корпоративного підприємства у зв'язку із зростаючим розміром його/їх частки у статутному капіталі корпоративного підприємства, і, відповідно, – кількості голосів, отже, корпоративний контроль не завжди є вирішальним – це може бути ініціуючий контроль, що дозволяє розпочати певні корпоративні процедури, або кворумний контроль, сутність якого полягає у можливості своїми голосами сформувати кворум згідно зборів корпоративного підприємства з тим, щоб вони відбулися як юридичний факт з встановленою з коном і локальними актами (статутом, положен-

нями) корпоративною процедурою. Тож корпоративний контроль може виявлятися не позитивним, негативним, відповідно – не надати певні додаткові повноваження, з безпечувати неможливість набуття іншими певних повноважень учасниками корпоративних підприємств чи ініціаторами корпоративних процедур, передбачених з коновою і локальними актами.

Т. Ю. Басов наводить розгорнуте визначення, відповідно якому корпоративний контроль – це можливість впливу на діяльність товариств і опосередковано – на інших його учасників через формування оргнів упродовження, прийняття рішень на загальних зборах про реорганізацію, ліквідацію, зміну умов нових документів, схвалення угод, виплату дивідендів, розподіл прибутку, визначення напрямів діяльності товариств, блокування прийняття рішень та вчинення інших дій, спрямованих на отримання матеріальних благ, у тому числі тих, які можуть спричинити зміни сутності товариств та (або) його учасників [11, с. 33]. Слід погодитися з тим, що корпоративний контроль дозволяє впливати на прийняття або блокування прийняття рішень, утім, він дозволяє також ініціювати корпоративні процедури, крім того, отримання матеріальних благ не у всіх випадках є безпосередньою метою кожної дії, яку вчиняє особа, що здійснює корпоративний контроль.

А. В. Мягкий наводить визначення поняття корпоративного контролю, складене у формі переліку можливих способів його здійснення: корпоративний контроль – це можливість впливу на господарську діяльність товариств, що здійснюється способом виборчості, передбаченими в локальних актах товариств, в тому числі на реалізацію прав володіння або користування всіма активами чи їх частиною, на формування складу оргнів товариств, та кожучинення підприємств, які надіють можливість визначити умови господарської діяльності товариств, надати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції оргнів товариств [12, с. 164].

Утім, володіння або користування активами здійснює власник міноритарний (корпоративне підприємство) чи особа, якій таке майно передано з договором (контрагент корпоративного підприємства з певним договором), крім того можна бачити, що цей перелік є відкритим, отже, принципово не охоплює всі можливі варіанти. Наслідуючи думку, визначення корпоративного контролю має визначити його сутність, але не повинно встановлювати перелік заходів здійснення.

Слід визначитися з об'єктом корпоративного контролю. Наслідуючи думку, це корпоративне підприємство як таке (оскільки здійснення корпоративного контролю може змінити параметри підприємства як юридичної особи – від змісту окремих положень статуту підприємства та інших локальних актів, до системи і складу оргнів, місцезнаходження, назви, оргнів цінно-правової форми, і, на решті, самого буття) і його господарська діяльність у всіх її спектрах.

Тож, наслідуючи думку, дуже важливим є питання про суб'єктів корпоративного контролю та підстави його виникнення.

Зокрема, наслідуючи думку І. А. Ігнат'євої та О. І. Гривонової, корпоративний контроль охоплює не тільки внутрішні управлінські відносини, але і зовнішні, відповідно, наслідуючи цих дослідниць, корпоративний контроль не можна трактувати у вузькому значенні, отже, ці вторинно відносять до суб'єктів корпоративного контролю, крім учасників «з розміром акцій»,

ще й менеджерів, пр цівників підрозділів, ревізійну комісію, службу внутрішнього аудиту, збори з сновників, збори вл сників, т кож орг ни держ вної вл ди, території льні гром ди і гром дськість [3, с. 353].

Інші дослідники ін кше співвідносять зовнішній т внутрішній корпор тивний контроль, зокрем , В. В. Бурцев ототожнює внутрішній т зовнішній корпор тивний контроль [13, с. 34], О. С. Цепілов н вп ки – вв ж е з доцільне розгляд ти корпор тивний контроль окремо від внутрішнього [14, с. 197], Б. А. Ам нжолов т О. П. З йцев розгляда ють «корпор тивний внутрішній контроль» [15, с. 125-130], О. А. К сюк – «внутрішній корпор тивний контроль» як контроль з здійсненням фін нсово-господ рської діяльності тов риств його структурними підрозділ ми т орг н ми [16, с. 38-44], н решті, А. В. Мягкий розмежовує корпор тивний контроль як діяльність спеці льно створених орг нів тов риств т корпор тивний контроль, який здійснюється вл сник ми корпор тивних пр в [12, с. 159] і пише, що «контроль із боку вл сників корпор тивних пр в е первісним, оскільки він відобр ж є їх інтереси ... метою цього контролю є з безпечення інтересів уч сників тов риств як вл сників корпор тивних пр в т інвесторів щодо ст більної діяльності тов риств як уч сник господ рських відносин» [12, с. 169].

Н н шу думку, контроль є корпор тивним не тільки тому, що контролюється корпор тивне підприємство, ле й тому, що він здійснюється н корпор тивно-пр вових підст в х: н прикл д, контроль н д корпор тивним підприємством може здійснюв тися у процедурі б нкрутств – рбіт р жним керуючим, призн ченим господ рським судом, ле цей контроль м є вочевидь не корпор тивно-пр вове походження. Тобто для з'ясув ння природи корпор тивного контролю м є зн чення не лише об'єкт, ле й природ контролю.

Отже, суб'єктом корпор тивного контролю є виключно суб'єкти корпор тивних пр в, корпор тивний контроль – це вплив, що здійснюється уч сник ми корпор тивного підприємств , і як т кий він відрізняється і від внутрігоспод рського чи внутрішнього контролю (фін нсового, упр влінського), який здійснюють визн чені уч сник ми підприємств відповідно до корпор тивних процедур орг ни корпор тивного підприємств т його пос дові особи, який можн , н відміну від корпор тивного контролю, розгляд ти як упр влінську функцію і який є похідним від корпор тивного контролю уч сників. Т к с мо корпор тивний контроль відрізняється від усіх видів контролю, який здійснюють щодо корпор тивного підприємств держ вні орг ни чи інші зовнішні суб'єкти.

Н д ючи визн чення корпор тивного контролю, В. М. Кр вчук [7, с. 349], В. С. Щербин [8, с. 188] х р ктеризують корпор тивний контроль як «вплив», н томість інші – як «можливість впливу» (Т. Ю. Б сов [11, с. 33], Є. П. Губін [9, с. 18], І. В. Лук ч [10, с.120], А. В. Мягкий [12, с. 164]), «можливість прийм ти рішення т здійснюв ти контрольні функції» (О. Чуб [1, с. 54]), тоді як у визн ченні Д. І. Степ нов корпор тивний контроль пост є як водноч с і вплив, і можливість його здійснення [6, с. 146].

Н н шу думку, с ме підхід Д. І. Степ нов є вірним для розуміння корпор тивного контролю: з своєю суттю корпор тивний контроль - це можливість здійснення пр вового впливу н упр вління спр в ми (потенційний спект контролю), і, вл снє, с м вплив, що його здійснює уч сник бо груп уч сників.

Корпоративний контроль виявляється у колі пр вомочностей, що визн ч ють обсяг пр в уч сник корпор тивного підприємств бр ти уч сть в упр вліній спр в ми корпор тивного підприємств з лежно від розміру н лежної йому корпор тивної ч стки бо кількості н лежних йому корпор тивних ч сток.

При цьому корпор тивний контроль групи уч сників корпор тивного підприємств , що діють спільно, визн ч еться виходячи з сукупного розміру (кількості) н лежних їм корпор тивних ч сток, і, відповідно, спільного кол пр вомочностей щодо уч сті в упр вліній спр в ми корпор тивного підприємств .

Висновки. Т ким чином, ми можемо визн чити корпор тивний контроль як вплив (позитивний бо нег тивний, кожен із яких, у свою чергу, виявляється виріш льним, кворумним бо ініціюючим), який здійснює чи може здійснюв ти уч сник бо груп уч сників корпор тивного підприємств н т ке підприємство т його господ рську діяльність, ре лізуючи коло пр вомочностей, що визн ч ють обсяг корпор тивного пр в уч сник (уч сників) корпор тивного підприємств бр ти уч сть в упр вліній спр в ми корпор тивного підприємств з лежно від розміру н лежної йому (їм) корпор тивної ч стки бо кількості н лежних йому (їм) корпор тивних ч сток.

Корпор тивний контроль є первинною передумовою здійснення корпор тивного упр вління, оскільки с ме ре ліз ція пр вомочностей суб'єктивного корпор тивного пр в бр ти уч сть в упр вліній спр в ми корпор тивного підприємств визн ч є скл д орг нів корпор тивного підприємств , зміст н йв жливіших лок льних ктів підприємств і рішення його вищого орг ну упр вління, і, як н слідок, – формує п р метри середовищ , в якому буде здійснюв тися корпор тивне упр вління.

Список літер тури

1. Чуб О. Б нки н ринку корпор тивного контролю: проблеми оцінки в ртості бізнесу / О. Чуб // Вісник Н ціон льного б нку Укр їни. 2008. №10. С. 54–56.
2. Черп к А. Є. Розвиток корпор тивного контролю в умов х тр нсформ ції економіки : втореф. дис. н здобуття н ук. ступеня к нд. екон. н ук: 08.06.01 / А. Є. Черп к. К., 2006. 20 с.
3. Корпор тивне упр вління: підручник / І. А. Ігн тьев , О. І. Г р фонов . К.: «Центр учбової літер тури», 2013. 600 с.
4. Костюк О. М. Корпор тивное упр вление в б нке: моногр фія / О. М. Костюк. Суми: ДВНЗ «УАВС НБУ», 2008. 332 с.
5. Кукукин И. Г. Методология и инструмент рий упр вления фин нсовыми поток - ми в условиях тр нсформ ции корпор тивного контроля: втореф. дис. ... д-р экон. н ук : 08.00.10 / И. Г. Кукукин . Ив ново, 2011. 44 с.
6. Степ нов Д. И. Феномен корпор тивного контроля / Д. И. Степ нов // Вестник гр жд нського пр в . 2009. № 3. С. 149–206 с.
7. Кр вчук В. М. Корпор тивне пр во. Н уково-пр ктичний комент р з конод вств т судової пр ктики / В. М. Кр вчук. К., 2008. 720 с.
8. Щербин В. С. Господ рське пр во: підручник / В. С. Щербин . К., Юрінком Інтер, 2013. 636 с.
9. Губин Е. П. Упр вление и корпор тивный контроль в кционерном обществе: пр - ктическое пособие / Е. П. Губин. М.: Юристъ, 1999. 248 с.
10. Лук ч І. В. Пр вове положення холдингових комп ній: моногр фія / І. В. Лук ч. К.: Юрінком Інтер, 2008. 240 с.

11. Боровиков Т. Ю. Корпоративные договоры в рамках холдинговых структур / Т. Ю. Боровиков // *Правовые и экономические науки*. 2011. №12. С. 33–39.
12. Беляневич О. А., Мягкий А. В. Корпоративное управление в Украине: теоретико-прикладные проблемы. Монография / О. А. Беляневич, А. В. Мягкий. Київ: НДІ приватного підприємництва і підприємств імені Кеміка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2017. 320 с.
13. Бурцев В. В. Управленческий контроль на предприятии: методология и организация / В. В. Бурцев // *Управленческий учет*. 2005. № 4. С. 30–38.
14. Цепилов Е. С. Уточнение содержания корпоративного контроля в хозяйствующих субъектах / Е. С. Цепилов // *Финансовые исследования*. 2015. №4. С.192–199.
15. Зайцев О.П., Амнжолов Б.А. Корпоративный внутренний контроль: принципы, организация, интеграция подходов / О. П. Зайцев, Б. А. Амнжолов // *Экономика и менеджмент*. 2011. № 6. С. 125–130.
16. Ксюк Е. А. Внутренний корпоративный контроль: принципы и интеграция подходов к организации / Е. А. Ксюк // *Вестник Омского университета*. Серия «Экономика». 2014. № 3. С. 38–44.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2018

А. В. Смитюх

Одесский национальный университет имени И. И. Мечников,
кафедра административного и хозяйственного права
Фрунзский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ОТНОСИТЕЛЬНО ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ И СУЩНОСТИ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЯ

Резюме

В статье исследуются доктринальные определения понятия корпоративного контроля и предлагается понимание корпоративного контроля как первичной предпосылки осуществления корпоративного управления, как влияния, которое осуществляет либо может осуществлять в отношении корпоративного предприятия и его хозяйственной деятельности учредитель или группа учредителей предприятия, реализуя круг полномочий, определяющих объем его (их) корпоративного права участия в управлении делами корпоративного предприятия в зависимости от размера принадлежащей ему (им) корпоративной доли или количества принадлежащих ему (им) корпоративных долей.

Ключевые слова: корпоративный контроль, корпоративные права, корпоративные предприятия.

A. V. Smitiukh

Odessa I. I. Mechnikov National University,
The Department of Administrative and Commercial Law
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

**ON THE DETERMINATION OF THE CONCEPT AND THE ESSENCE
OF THE CORPORATE CONTROL**

Summary

The article examines the doctrinal definitions of the concept of corporate control and suggests an understanding of corporate control as the primary prerequisite for the corporate management. So the corporate control may be regarded as an actual or potential impact of a participant or a group of participants on the corporate company and its economic activities. The corporate control's ground is a range of legal powers of somebody's subjective corporate right to participate in the management of the corporate company's affairs depending on the size of the corporate share or the number of corporate shares owned by the person.

Key words: corporate control, corporate share, corporate company.